

➔Barma: uprchlíci ve vlastní zemi

Když mluvíme o uprchlících, málokdy pomyslíme na osud lidí, kteří utíkají ve vlastní zemi. Více než půl miliónu vnitřně přesídlených osob (IDP, Internally Displaced Persons) žije v pohraničních částech Barmy (oficiální název Myanmar). Není náhodou, že v těchto oblastech sídlí převážně příslušníci etnických menšin, jako například Karenové, Karenni, Šanové nebo Rohingyové. Cestovatelé ze západních zemí obvykle nedostávají povolení cestovat do těchto míst, a proto je informací o událostech v tomto regionu málo. Barmská vláda však tento zákaz zdůvodňuje vyšší mírou nebezpečí v důsledku probíhajících ozbrojených konfliktů, ačkoli pravým důvodem je spíše míra porušování lidských práv, které chtějí skrývat před světem.

Barmě vlastně vůbec nehrozí útok sousedních zemí. Naopak, udržuje s nimi čilé obchodní vztahy. Proč si tedy udržuje armádu odhadovanou na 400 až 500 tisíc vojáků, navíc členy organizace USDA (Union Solidarity and Development Association), kteří vypomáhají, když vláda potřebuje „zuřivý dav“, který by zmlátil zástupce opozice? Padesát procent státního rozpočtu přímo nebo nepřímo plyne do armády. Podle informací humanitární organizace Free Burma Rangers souvisí navíc 80 % příjmů země s obchodem s drogami.

Před několika týdny bylo díky elektronickým médiím v rukou demonstrantů všude v zemi možné dočasně i na našich obrazovkách vidět krvavé potlačování nejrozsáhlejšího pokusu o nastolení demokracie od roku 1988. Pohledy na krvácející mnichy a zprávy o jejich „zmizení“ prudce kontrastují s propagací cestovního ruchu a příjemnými vzpomínkami těch, kdo pobývali v barmských meditačních centrech.

Násilnosti v ulicích barmských měst přinutily mnoho lidí utéci před zatčením a často

měnit místo pobytu. Někteří v zemi zůstali, protože cítí odpovědnost vůči rodině nebo společnosti. Jiní se pokusili překročit hranice s Indií nebo Thajskem, aby se vyhnuli zatčení a mučení. Na osud vnitřně přesídlených osob, které už desítky let bojují o přežití a doufají v úspěch demokratického hnutí v klášterech a městech a pozitivní dopad na jejich životy, se snadno zapomíná. I přes svou úplnou politickou pasivitu jsou tito lidé stálým terčem útoků barmské armády. Situace je o to komplikovanější, že jejich budoucnost závisí i na snahách vůdců etnických menšin – kteří jsou obvykle i velmi úspěšnými podnikateli – o získání nezávislosti nebo místní nadvlády. Úspěšná transformace Barmy směrem k demokracii a právnímu státu sama o sobě nezaručuje, že by v příslušných oblastech zavládl mír. Jedním z nejsilnějších faktorů pro trvalou stabilitu je osud obyvatelstva, zejména vnitřně přesídlených osob.

„Vnitřně přesídlené osoby“ jsou lidé, kteří byli nuceni opustit své domovy, ale zůstávají ve své domovské zemi. Podle směrnice OSN není definice omezena na případy, kde dochází k použití násilí. Vnitřní přesídlení může být způsobeno kombinací donucovacích a ekonomických faktorů, jako je trvalá ztráta zásobování, možnosti volby, bezpečnosti a moci. Vnitřně přesídlené osoby prchají pod tlakem těchto faktorů, kterým se nemohou bránit, na rozdíl od ekonomické migrace vyznačující se typickými migračními faktory.

Situace vnitřně přesídlených osob v Barmě

V Barmě žije okolo 50 milionů obyvatel. Norwegian Refugee Council napočítal v říjnu 2004 nejméně 526 tisíc vnitřně přesídlených osob ve východních částech země, z nich 84 tisíc v oblastech, kde se volně bojuje. Žili buď v provizorních úkrytech v džungli nebo v táborech.

Každý výzkum musí ovšem brát ohled na skutečnost, že všechny statistické údaje o situaci v Barmě představují pouhý odhad. Odsunem jsou postihovány především etnické menšiny, které tradičně žijí v odlehlých regionech poblíž hranic a které tvoří zhruba 40 % barmské populace. Na východě země jsou to hlavně Karenové, Karenni, Šanové a Monové, na západě například Rohingyové nebo Činové.

Na jaře tohoto roku odhadla orga-

nizace FBR (Free Burma Rangers), že jeden milion obyvatel žije jako vnitřně přesídlené osoby uvnitř Barmy a další milion jako uprchlíci v zahraničí. Po potlačení protestů v létě však počet uprchlíků v Thajsku překročil jeden milion. Během uplynulých desetiletí byly hlavní příčinou vojenské operace barmské armády, částečně ale i povstaleckých vojsk, která ovládají některé oblasti a s nimiž barmská vláda v řadě případů uzavírá dohody o příměří. Obecně se dá říci, že vesničané z východní Barmy prakticky vždy opouštějí své domovy v souvislosti s přítomností armády. Obyvatelé musí například vykonávat nucené práce jako nosiči vojenského materiálu, občas mají jen nereálnou možnost vykoupit se za cenu, kterou nedokážou uhradit. Podle svědectví bývalých nosičů a dezertérů nejsou brány ohledy ani na osoby starší 60 nebo 70 let. Kdo neunes náklad, tomu hrozí zastřelení na místě. Nemocní nosiči dostávají smrtelnou injekci neznámé drogy a umírají během několika hodin.

Nosiči také musí vyhledávat a likvidovat nášlapné miny a nosit střelivo a jídlo přes bojová pole. Dobře zdokumentovány jsou výsledky útoků barmské armády od února 2006 do února 2007 ve státě Karenů. Více než 300 civilistů zahynulo, mezi nimi bylo 76 vesničanů a 256 nosičů, z nichž mnoho bylo popraveno. Celkem bylo použito několik tisíc nosičů, je známo více než 100 případů, kdy sloužili jako lidské štíty a minolovky. Podle odhadů několik set nosičů představovaly děti. V důsledku útoků bylo 25 tisíc osob přesídleno, z toho 5 tisíc hned překročilo hranice do Thajska. Karenům v jejich zemi přibylo 33 nových vojenských táborů.

Nucená práce má dále formu oprav ulic nebo jiných prací, z nichž mají prospěch i zahraniční investoři, jak se ukázalo například v soudním procesu proti firmě UNOCAL (dnes součást Chevronu) z USA a francouzské společnosti TOTAL. K manuální práci na stavbách jsou využívány i děti. Podle odhadů byla během jednoho roku polovina vnitřně přesídlených osob nucena pracovat bez odměny nebo byla připravena o finanční hotovost nebo majetek.

Vojáci ve vesnicích berou jídlo bez náhrady. V četných případech vojáci zničili zbývající potraviny a potřeby k vaření, vypálili dřevěné domky a po „vyčištění vesnice“ položili na stezky nášlapné miny, aby se obyvatelé nemohli ve zdraví vrátit. Během minulých deset let bylo zničeno nebo přemístěno 3 tisíc vesnic.

Jen v centrální a jižní oblasti státu Šan bylo v letech 1996-1998 přemístěno přes 81 tisíc vesnic. Postiženo bylo cca 300 tisíc osob. Záměrem barmské vlády bylo vesničany násilím dostat na státem ovládaná stanoviště, tzv. relocation sites. Místo toho se nejméně 100 tisíc lidí raději začalo skrývat, podobný počet utekl do Thajska. Přehled nuceného přesídlování ve východní Barmě nevypladl

Barmští uprchlíci.

Foto: Karen Human Rights Group

lépe ani v roce 2006. Ve státě Šan se jedná o více než 300 tisíc osob, ve státě Karen o 80 tisíc, ve státě Karen o více než 100 tisíc, ve státě Mon o více než 41 tisíc a ve státě Tenasserim o více než 80 tisíc.

Obdobná situace existuje i v jiných částech země. Rohingyové v barmském státu Arakan, kteří většinou patří k menšině muslimů, rovněž čelí porušování lidských práv ve formě diskriminace a nuceného přesídlování a stejně jsou postihováni i další národnosti podél hranic s Bangladéš a Indií. Mimo jiné i v západní Barmě profitují investoři, kteří využívají suroviny, např. plyn, a přístup k Indickému oceánu, kde vznikají celé přístavy, které mají umožnit pohyb zboží do severní Indie a Číny.

Vnitřně přesídlené osoby značně trpí i nedostupností lékařské pomoci. Jinak léčitelné nemoci mívají smrtelný průběh. Tuberkulóza, která už v pohraniční oblasti s Thajskem vykazuje kmeny mnohonásobně rezistentní proti léčbě, tím představuje hrozbu i pro sousední země. Podobné problémy vznikají v souvislosti s tuberkulózu a HIV/AIDS. Podle výzkumu z roku 2004 neměla během posledního roku třetina domácností ve východní Barmě přístup ke zdravotnickým službám.

Výzkumy mezi vnitřně přesídlenými osobami ukázaly, že 52 % muselo platit neoficiální daně podle uvážení vojáků a 71 % žije z půjček. Indikátory nastávající humanitární krize prokazují rozdíl mezi situací vnitřně přesídlených osob a většinou obyvatelstva. Dětská úmrtnost je mezi nimi ve srovnání s barmským průměrem 3,5krát vyšší. Jen 13 % osob má přístup ke zdravotně nezávadné pitné vodě, zatímco v celé Barmě je to nejméně 72 %. Uprchlíci v Barmě mohou jen v omezené míře pracovat, chodit na trh nebo do školy. Téměř 9,5 % dětí v barmských táborech je podvyživeno, kdežto v celé zemi tento podíl činí „jen“ 7,4 %.

Postup armády se řídí taktikou „čtyř řezů“: cílem je odříznutí povstalců od rekrutů, informací, zásobování a finanční podpory. Oblasti opozice, které jsou označeny jako „černé“, se stávají „hnědými“ oblastmi, kde se volně bojuje, a následně se mění na „bílé“ oblasti kontrolované barmským státem. Vesničané nacházející se v zónách free-fire jsou pokládáni za rebely a mohou být okamžitě zastřeleni. Strategie free-fire zones představuje jeden z hlavních důvodů, proč mezinárodní humanitární organizace jen zřídka mohou pracovat v této oblasti, a to i přes souhlas barmské vlády.

Jednou z malých organizací, které mohou pomoci zajistit lékařskou pomoc přes hranici, je zmíněná organizace Free Burma Rangers se sídlem v Thajsku poblíž hranic. Jeden z jejích pracovníků shrnuje své zkušenosti takto: „Mnoho toho, co se děje, lze jen těžko zachytit na fotografii, videonahrávce nebo v reportáži. Jde spíše o pomalé a zákeřné rdoušení obyvatelstva, než o radikální pokusy o jeho zničení.“ Útoky armády podle FBR splňují definice genocidy dle OSN, i když neprobíhají jako v Kambodži pod vládou Rudých Khmérů nebo v nacistickém Německu.

Kromě války proti armádám etnických menšin existují ale i jiné důvody, proč je obyvatel-

stvo vyháněno ze svých domovů. Vojáci ničí vesnice, když vláda potřebuje místo pro vojenské nebo hospodářské stavby, jako jsou například přehradní nebo plynovody. V celé Barmě se konfiskují pozemky pro průmyslové výstavby, podél řeky Salween se mění dokonce celá krajina pro přehradu a hydroelektrárny. Elektřina bude prodávána Thajsku a Číně, a z projektu proto neprofituje obyvatelstvo, nýbrž barmská vláda, a tedy armáda.

Ve vztahu k armádě jsou zvláště ohroženou skupinou ženy. Znásilňování podle zprávy „Povolení znásilňovat“ dvou organizací pro práva žen dokonce vykazuje systematické rysy, jak dokládá situace ve státě Šan, kde bylo zdokumentováno 173 případů; jen v jednom případě byl pachatel potrestán nadřizným. Vojáci znásilňují na povel shora, znásilnění je zbraň. Existují i četné spekulace, že se jedná o pokus o genocidu, poněvadž podle tamní tradice patří děti k etnické skupině otce – tedy vojáků. Ženy z řad uprchlíků jsou obzvláště zranitelné i vzhledem k obchodu s lidmi. Existují celé organizace, které prodávají ženy do Thajska a Číny, kde jsou nuceny k nedobrovolným sňatkům nebo prostituci.

V bezpečí ani mimo území Barmy

Po 2. světové válce mezinárodní společenství stanovilo univerzální základy pro ochranu uprchlíků, které jsou známy jako Úmluva o uprchlících (Refugee Convention). Úmluva ukládá státům povinnost chránit jednotlivce, který má odůvodněný strach z pronásledování kvůli určitým diskriminačním důvodům a taková osoba nesmí být vyhoštěna do země, kde by jeho život nebo svoboda byly ohroženy. UNHCR považuje úmluvu za závaznou v rámci běžného mezinárodního práva dokonce i pro státy, které ji nepodepsaly. Mezi státy, které Úmluvu o uprchlících nepodepsaly a ani se jí neřídí, je i Thajsko. Dvoznačný postoj zdůrazňuje i skutečnost, že thajské hospodářství se ve velké míře opírá o nelegální pracovníky z Barmy.

Zmíněný obchod s lidmi není neznámý ani v „bezpečných zemích“, kam se oběti uchylují – děti jsou unášeny, aby pracovaly jako žebračci. Podle zprávy z roku 2006 je vzpurnost malých žebračků trestána dosti krutým bitím železnou tyčí a amputacemi. Ženy musí pracovat jako pomocnice v domácnosti a v továrnách. Často nedostávají plat, jsou zneužívány a trpí špatnými podmínkami. Protože v Thajsku pobývají nelegálně, nemohou se obrátit na policii nebo požádat o pomoc stát. Hrozí jim další zneužívání nebo deportace zpět do Barmy. V některých případech informovaly thajské

Ilustrace kreslíře Ham Lay z výstavy časopisu The rawaddy pořádané i v ČR sdružením Burma Center Prague.

úřady předem své barmské kolegy o chystaných deportacích.

Pomoc poskytují jen organizace, které většinou založili a provozují sami uprchlíci. Jako významné se jeví, aby se zahraniční humanitární organizace opíraly o zkušenosti postižených, koordinovaly s nimi svůj postup a podporovaly je v oblastech, které Barmánci pokládají za vhodné.

Barmští uprchlíci v ČR

V současnosti žije v České republice zhruba 10 barmských uprchlíků. Dalšími důvody pro pobyt Barmánců u nás je uzavření manželství s českým občanem, stipendium nebo další pobyt po dokončení studia ještě během komunistické éry. Zatím všem uprchlíkům byl přiznán azyl, na který museli čekat až tři roky.

Barmská komunita aktivně propaňuje barmské záležitosti od počátku devadesátých let. Spolupracovala s různými místními organizacemi, avšak převážně v pozadí a bez možnosti ovlivňování delšího průběhu práce a průběžné účasti na projektech spolu s jinými aktivisty. Proto byla v roce 2006 založena obecně prospěšná společnost Burma Center Prague, které usiluje o zvýšení povědomí veřejnosti o Barmě a poskytuje praktickou podporu Barmáncům v České republice a jinde.

Jednou z hlavních aktivit je pomoc uprchlíkům. Všem bylo poskytnuto tlumočení a poradenské služby v souvislosti s azylovým řízením, pomoc při získávání řidičského průkazu, hledání práce, osvojování jazykových dovedností apod. Zde žijící Barmánci jsou nyní schopni sami pomáhat jiným v rámci aktivit barmského sdružení.

Burma Center Prague dodnes funguje bez zaměstnanců a kanceláře a financuje každodenní práci a většinu projektů z osobních příspěvků zakladatelů a aktivních členů. Organizace nedávno uspořádala mezinárodní konferenci pro barmské disidenty žijící v Evropě. Dalším současným projektem je putovní výstava barmských politických karikatur.

*Christoph Amthor
Autor je spoluzakladatel organizace
Burma Center Prague, o.p.s.*